Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024
№ 6

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 420 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-iyunda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.(,PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,
Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan
Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan
Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation
Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute
Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE
Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE
Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University
Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan
Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE
Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute
Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia
Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction
Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA
Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA
Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey
Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G‘afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta’lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari 16
Qo‘ng‘irotboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna

Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to‘siq bo‘lmoqda 20
Muxiddin Kalonov

“Yashil” iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish 24
Muhammadiyeva Maftuna

Oliy ta’lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati 27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna

Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash 31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloyevich

Перспективы развития средств размещений в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана 40
Ахмедходжаев Равшан Темурович

Bank kartalari orqali ko‘rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari 49
Toyirov Yunus Alamovich

Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o‘rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari 55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich

Nodavlat umumiy o‘rta ta’lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish 62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna

Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati 67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich

Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi 71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich

Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari 76
Asrorov Azizbek Isomiddin o‘g‘li

Oliy ta’lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya 81
Yuldashev Iskandar Bahromovich

Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo‘jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar 86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna

Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari 93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov

Savdo korxonalari boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari 97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov

Sociological Assessment of Migration Processes 102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli

Current issues of business management in the context of digitalization of the economy 112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich

Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ 118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce 125
Abirkulova Sohibjamol

Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan) 130
Bakhrom Nomazov

Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati 136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna

Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy 142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli

O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli 148
Eshmirzayev Faruddin Ilxomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi

Agroklasterlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish 155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li

Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks 160
Juraev K. T.

Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish 164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich

Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda soliqlarning roli va ahamiyati 169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich

O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili 175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna

Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubiyatini takomillashtirish.. 181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li

The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan) 187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna

Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar 192
Qurbanbayev Shuhrat Bakberganovich

Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region 196
Shakhzod Zokhidov

Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish 202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna

Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari 207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich

Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari 211
Nasimov Shavkat Vasiyevich

O'zbekistonda banklararo raqobat 219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna

O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish 225
Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich

Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari 229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov

Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati 233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich

Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich

Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlari yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari.....245
Xidirov Alimardon Dagarovich

The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English.....248
Nilufar Turdiyeva

Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati.....252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li

Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi.....256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev

Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации.....260
Каюмова Паризода

Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari...266
G. I. Abdulxamidova

Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива.....272
Shahzad Zokhidov

Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise.....275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich

Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан.....282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи

O'zbekistonda mahalla boshqaruvi tizimi faoliyatini takomillashtirish masalalari.....289
Gafurov Ubaydullo Vaxabovich

Kichik biznes va tadbirkorlik sharoitida oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishning xorijiy tajribasi.....296
Dilnoza Meyliyeva

Cross Cultural Preoblems in International Business Negotiations.....301
Xoldarova Fariza Tuxtabayevna

Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash.....304
Haydarova Shoxista

Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari.....310
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna

Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish.....315
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna

Spin korxonalar – texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida.....320
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich

Mintaqalarda makroiqtisodiy barqarorlikning ta'minlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni takomillashtirish strategiyasi.....324
Xolbekova Feruza Rasulovna

Iqtisodiy o'sish va aholi daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy asoslari 329
Hasanova Nigora Hasan qizi

Современное состояние маркетинга на рынке ценных бумаг Республики Узбекистан 334
Юлдашев Жамшид Абрарович

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi investitsion loyihalarni moliyalashtirish 340
S. A. Karabayev

Axborot telekommunikatsiya tarmog'i korxonalarida korporativ boshqaruv samaradorligi 334
Temirov Anvarxon Abdulazizxonovich

Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi 347
G.SH.Qo'ldosheva[1], A.J.Toshboyev[2]

Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash 351
Haydarova Shoxista

Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna 357

Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish 362
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna

Spin korxonalar - texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida 367
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich

Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar 371
Qurbanbayev Shuhrat Bakberganovich

Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institusional tahlili 375
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li

O'zbekistonda investitsion faoliyat, uni moliyalashtirishning zamonaviy ko'lamlari 380
va o'ziga xos xususiyatlari
Kuvatova Oliya Sheraliyevna, Husenov Muhriddin Bahriddinovich

Xalqaro moliya institutlari faoliyatining davlatlar rivojlanishiga ta'siri (Yevropa Tarraqiyot va Tiklanish banki misolida) 384
Muxtorov Jahongir Muxtor o'g'li

Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga muvofiq daromadlar hisobini tashkil etish 390
Meliboyev Akmal G'aybullayevich

Qurilish materiallari ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy ishlab chiqarish fondlarining t uzilishi hamda hajmi 394
Muxtasar Karimova Isroiljon qizi

Ayollar tadbirkorligi nazariyasining takomillashuvi xususida 398
Sharofiddinova Gulnoza Ilxomjonovna

O'zbekistonda soliq ma'murchiligida joriy etilgan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish masalalari 403
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich

Soliq majburiyatlari ijrosini takomillashtirish yo'llari 408
Mirzaaliyeva Gulchehra Abduvali qizi

Сравнительное исследование финансовой отчетности, подготовленной в соответствии с мсфо и нсбу 413
Эргашева Шахло Тургуновна

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

SOLIQ MAJBURIYATLARI IJROSINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Mirzaaliyeva Gulchehra Abduvali qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston soliq qonunchiligining me’yoriy-huquqiy bazasi o‘rganildi, asosiy e’tibor soliq qonunchiligi, soliq to‘lovchilarning majburiyatlarining roliga qaratilgan. Shuningdek, u umumiy muammolar, jumladan, soliq majburiyatlari ijrosini takomillashtirish hamda soliq to‘lashdan bo‘yin tovlash, soliq qonunchiligi va soliq qoidalarini yanada aniqroq va soddalashtirish zarurligi bo‘yicha xulosalar shakllantirilgan. Shu bilan birga, ayrim muhim islohotlar o‘rganilib, xorij tajribasi, mamlakatimizda uni qo‘llash bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosa va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: soliq majburiyatlari, soliq siyosati, soliq tushumlari, tahlika-tahlil, qarzdorliq, samaradorlik, optimallashtirish, soliq imtiyozlari, soliq stavkasi.

Abstract: In this article, the normative-legal basis of the tax legislation of Uzbekistan is studied, the main focus is on the tax legislation and the role of taxpayers' obligations. Also, conclusions were drawn on common problems, including the need to improve the enforcement of tax obligations and tax evasion, to make tax legislation and tax rules clearer and simpler. At the same time, some important reforms were studied, and scientific and practical conclusions and proposals were developed on foreign experience and its application in our country.

Key words: tax liability, tax policy, tax revenue, analysis, indebtedness, efficiency, optimization, tax benefits, tax rate.

Аннотация: В данной статье исследуется нормативно-правовая база налогового законодательства Узбекистана, основное внимание уделено налоговому законодательству и роли обязательств налогоплательщиков. Также были сделаны выводы по общим проблемам, в том числе о необходимости совершенствования исполнения налоговых обязательств и уклонения от уплаты налогов, сделать налоговое законодательство и налоговые правила более понятными и простыми. При этом были изучены некоторые важные реформы, разработаны научные и практические выводы и предложения по зарубежному опыту и его применению в нашей стране.

Ключевые слова: налоговое обязательство, налоговая политика, налоговые поступления, анализ, задолженность, эффективность, оптимизация, налоговые льготы, налоговая ставка.

KIRISH

Budjet daromadlari shakillantirishda soliqlar asosiy o‘rinni egallaydi. Shunday ekan, budjet daromadlarini o‘z vaqtida, to‘liq, turli ziddiyatlarsiz, qonuniy yo‘llar bilan shakillantirish kerak. Bunda soliq to‘lovchilar tomonidan xisoblangan soliq va to‘lovlarni undirilishi katta axamiyat kasb etadi. Bugungi kunda xisoblangan soliq va to‘lovlarni to‘lamasdan boqimanda holatiga tushgan soliq to‘lovchilar ko‘payishi tanlangan mavzuning naqadar dolzarbligini ifoda etadi. Shuning uchun bugungi kunda, soliq to‘lovchilarning budjet oldidagi bo‘lgan qarzini kamaytirish respublikamizda soliq organlari oldidagi dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ushbu tadqiqotimiz soliq majburiyatlari ijrosini takomillashtirish mavzu doirasida olib borilgan ilmiy izlanishlarni o‘rganib chiqishga harakat qilganmiz.

Soliq majburiyati – jismoniy shaxs, korporatsiya yoki boshqa yuridik shaxsning davlat oldidagi soliq qarzining umumiy summasi. Daromad solig‘i, savdo solig‘i va kapital daromad solig‘i soliq majburiyatlarining barcha shakllaridir (Jonson, 2022).

Soliq majburiyatining ta’rifi jismoniy yoki yuridik shaxsning davlatga soliq bo‘yicha qarzi bo‘lgan pul yoki qarz miqdoridir (Jozepson, 2022). Demak, anglashilmoqdaki soliq majburiyatlari soliq to‘lashdan bo‘yin tovlashga qarab ketmoqda. Ya’ni ushbu tadqiqot doirasida soliq to‘lashdan bo‘yin tovlash tushunchasini iqtisodiy mohiyatini ochishga harakat qilamiz. Soliq to‘lashdan bo‘yin tovlash deganda jismoniy yoki yuridik shaxslarning soliq majburiyatlarini qonunga xilof ravishda kamaytirish maqsadida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli faoliyat

tushuniladi. Soliq majburiyatlari soliq tizimlarining standart va huquqiy jihati boʻlib, soliq toʻlashdan boʻyin tovlash firibgarlik yoʻli bilan ushbu majburiyatlardan qochish yoki kamaytirishga qaratilgan jinoiy harakatdir.

Soliq toʻlashdan boʻyin tovlash tarix davomida hamma joyda keng tarqalgan. “Soliq toʻlashdan boʻyin tovlash” atamasi soliqlarning adolatli ulushini toʻlashni istamaydiganlar tomonidan keng koʻlamli faoliyatni oʻz ichiga oladi (Ovusu va boshq., 2019). Bu soliqlarni kamaytirish maqsadida qonunni buzishga harakatdir. Daromadni kamaytirib koʻrsatish, chegirmalarni ortiqcha koʻrsatish va moliyaviy hujjatlarni manipulyatsiya qilish soliq toʻlashdan boʻyin tovlash strategiyasining misolidir (Ozili, 2020). Shunga qaramay, soliq toʻlashdan boʻyin tovlash natijasida yoʻqotilgan daromad miqdori har qanday mamlakatda katta boʻlishi mumkin.

Koʻpgina soliq toʻlashdan boʻyin tovlash boʻyicha tadqiqotlar individual xatti-harakatlarni aniq kontekstda koʻrib chiqadi (Alm va boshq., 2019). Axloqiy, ishonch, munosabat, idrok, niyat, xabardorlik, madaniyat, dindorlik, bilim va taʼlim kabi individual omillarga bogʻliq. Shaxsiy daromad soligʻi bu xatti-harakatlar koʻrib chiqiladigan eng keng tarqalgan obyektiv boʻlib, soliq toʻlashdan boʻyin tovlash boʻyicha eng nazariy va empirik ishlar shaxsiy daromad soligʻiga qaratilgan (Efeeloo va Dik, 2018). Jismoniy shaxslar oʻz daromadlarini kam hisobot berish, chegirmalarni, imtiyozlar yoki kreditlarni ortiqcha koʻrsatish, soliq deklaratsiyasini oʻz vaqtida topshirishga eʼtibor bermaslik yoki hatto soliq toʻlamaslik uchun ayirboshlashda qatnashish orqali daromad soligʻini toʻlashdan qochishlari mumkin. Boshqa tomondan, bunday xatti-harakatlar, albatta, turli soliqlarda olinishi mumkin. Ayni paytda, firmalar, masalan, jismoniy shaxslar shaxsiy daromad soligʻida boʻlgani kabi, daromadlarni kam hisobot berishi, chegirmalarni boʻrttirib koʻrsatishi yoki yuridik shaxslarning daromad soligʻi boʻyicha soliq deklaratsiyasini taqdim etmasligi mumkin.

Adabiyotda iqtisod bilan bogʻliq omillar soliq stavkasi, moliyaviy cheklovlar, daromad darajasi, soliq yuki, korrupsiya, iqtisodiy tuzilma, audit, jarima va ishsizlikdir. Richardson (2016) soliq toʻlashdan boʻyin tovlashda iqtisodiy omillarga qaraganda iqtisodiy boʻlmagan omillar koʻproq taʼsir koʻrsatadi. Keyinchalik, korrupsiya va soliq toʻlashdan boʻyin tovlash keng tarqalgan muammolar sifatida tavsiflanadi. Korrupsiya - hokimiyat va vakolatli shaxs yoki korporatsiya tomonidan noqonuniy afzalliklarga ega boʻlish yoki hokimiyatni shaxsiy manfaat uchun suiisteʼmol qilish maqsadida amalga oshiriladigan insofsiz yoki jinoiy huquqbuzarlikdir (Khlif va Amara, 2019). Nihoyat, ishsizlik maʼlum yoshdan oshgan, haq toʻlanadigan ishda yoki mustaqil ish bilan band boʻlmagan, lekin ayni paytda ish qidirayotganlar sifatida aniqlanadi (Tabandeh va Tamadonnejad, 2015). Tadqiqotlarga koʻra, ishsizlik yashirin iqtisodiyotning asosiy manbai hisoblanadi.

Soliq toʻlashdan boʻyin tovlash boʻyicha eng soʻnggi oʻrganilganlar tomonidan yuqorida qayd etilgan iqtisodiy va noiqtisodiy omillardan tashqari boshqa omillar ham qoʻllaniladi. Adabiyotlarni koʻrib chiqish davlat xizmatlarini raqamlashtirish, korporativ ijtimoiy masʼuliyat va maʼlumot tarqatishning taʼsiri kabi baʼzi oʻzgaruvchilarni taqdim etadi. Birinchidan, butun dunyo boʻylab hukumatlar soʻnggi oʻn yilliklarda internet texnologiyasi davlat xizmatlarini soddalashtirishi va ularning samaradorligini oshirishi mumkinligini tushunib, oʻz aholisi bilan aloqa qilish uchun internetdan foydalanishda xususiy sektorga ergashdilar (Uyar va boshq., 2021). Elektron hukumat davlat xizmatlarini raqamli oʻzgartirish hajmini baholashning eng muhim usullaridan biri va samarali boshqaruvning muhim oʻlchovi boʻlib bormoqda (Shokrxodaei, 2018). Keyinchalik, korporativ ijtimoiy masʼuliyat – bu oʻzini oʻzi tartibga soluvchi biznes modeli boʻlib, u firmaga oʻzi, manfaatdor tomonlari va keng jamoatchilik oldida ijtimoiy javobgarlikka ega boʻlishga yordam beradi (Montenegro, 2021). Nihoyat, hushtakboz xususiy, davlat yoki davlat tashkiloti doirasida noqonuniy, axloqsiz, noqonuniy, xavfli, firibgarlik yoki davlat mablagʻlarini suiisteʼmol qiluvchi bilim yoki harakatni oshkor qiladigan kishidir. Hushtakbozlik tizimlarini joriy qilish auditdan oʻtish ehtimoliga noaniqlik qoʻshish orqali aniqlash imkoniyatini oshiradi (Masslet va boshq., 2019).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tahlil jarayonida *Oʻzbekiston soliq qonunchiligining meʼyoriy-huquqiy bazasi* maʼlumotlarni statistik guruhlash, qiyosiy va trendli tahlil usullaridan foydalanildi. Maqolada iqtisodchi olimlarning soliq maʼmuriyatchiligining takomillashtirishning dolzarb masalalari taʼminlashga qaratilgan ilmiy-nazariy qarashlari qiyosiy tahlil qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Bugungi kunda hisoblangan soliq va yigʻimlarni toʻlamasdan boqimanda holatiga tushgan soliq toʻlovchilar sonining koʻpayishi, tanlangan mavzuning naqadar dolzarbligini ifoda etadi. Soliq toʻlovchilarning budjet va budjetdan tashqari maqsadli jamgʻarmalardan boʻlgan qarzini kamaytirish respublikamizdagi soliq idoralari oldidagi eng dolzarb masalalardan biri boʻlib qolmoqda. Davlat budjeti tushumlarining asosini soliqlar tashqil etar ekan, xoʻjalik yurituvchi subyektlar yaʼni soliq toʻlovchilar tomonidan toʻlanishi kerak boʻlgan mablagʻlar oʻz vaqtida toʻlanishi lozim. Oʻz vaqtida davlat budjetining mablagʻlar bilan taʼminlanishi davlatning oʻz vazifa va majburiyatini bajarish uchun sharoit yaratib beradi. Agar davlat oʻz vazifa va majburiyatini bajarmasa yoki

TARAQQIYOT PROGRESS ПРОГРЕСС

kech bajarsa mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishi sekinlashadi, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlami himoyasiz qoladi, jamiyatda aholining turmush darajasi pasayadi hamda aholining davlatga bo'lgan ishonchi va muhabbati kamayadi. Shuning uchun soliq to'lovchilar budjet va budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalardan bo'lgan soliq qarzlarini iloji boricha o'z vaqtida, to'liq to'lashlari lozim. Shuning o'zi tanlangan mavzuning qanchalik dolzarbligini belgilaydi.

Mustaqillik yillarida bozor iqtisodiyotini shakllantirish, uning huquqiy asosini davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlarini yaratish va bozor infrastrukturasini tashqil etish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirildi. Shularga qaramay, ba'zi xo'jalik yurituvchi subyektlarning rahbarlari hukumat tomonidan qabul qilingan qonun va qoidalarga bo'ysunmay o'z bilganicha ish olib borish hollari ham uchrab turgan. Shunday hollardan biri, budjet va budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalarga hisoblangan soliq va yig'imlarni o'z vaqtida to'lamaslikdir.

Mamlakatni ijtimoiy–iqtisodiy rivojlantirish va iqtisodiy isloxatlarni chuqurlashtirishning eng muhim ustivor yo'nalishlari bo'yicha bu borada davlatimiz rahbari "2019-yildagi yangi soliq siyosati doirasida ish haqiga soliq yuki 1,5 barobar kamaytirilganligi, natijada rasmiy sektorda ishlayotganlar soni yil davomida 500 mingtaga ko'paydi. Islohotlarimiz natijasida o'tgan yili 93 mingta yoki 2018-yilga nisbatan qariyb 2 baravar ko'p yangi tadbirkorlik subyektlari tashkil etildi. Shuningdek, 2020-yildan boshlab yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga asosan, tadbirkorlik subyektlari tomonidan ortiqcha to'langan yoki soliq organi tomonidan asossiz undirilgan soliq to'lovlari o'z muddatida qaytarilmasa, unga Markaziy bankning asosiy stavkasi bo'yicha budjetdan foiz hisoblagan holda hisobraqamiga qaytarib beriladi." – deya ta'kidladi.

Respublika iqtisodiyotining rivojlanishi uchun iqtisodiy sog'lom muhit zarurligi sababli, o'z majburiyatlarini bajarishga intilayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda, ularning samarali faoliyat ko'rsatishi uchun tegishli choralar qo'llash, ularga qulay shart-sharoitlar yaratish zarurligi belgilab olindi.

Davlat budjeti daromadlarini shakllantirish asosan davlat soliq xizmati organlari zimmasiga yuklatilgan. Soliq tizimida soliqlarning quyidagi beshta asosiy funksiyasi mavjud:

- fiskal (g'aznani to'ldirish) funksiyasi;
- iqtisodiyotni tartibga solish funksiyasi;
- rag'batlantirish funksiyasi;
- nazorat qilish funksiyasi;
- axborotlar bilan ta'minlash funksiyasi.

Soliq tizimi o'zining fiskal (g'aznani to'ldirish) funksiyasini bajarish jarayonida xo'jalik yurituvchi subyektlar bilan turli sharoitlarda uchrashadi. Uchrashuvlarning eng ko'p va muammoli holati bu xo'jalik yurituvchi subyektlarning budjet va budjetdan tashqari maqsadli jamg'armalardan bo'lgan soliq qarzlarni undirish holatidir. Avvalo qarzdorlik va soliq qarzdorlikning o'zi nimaligini tushinib olishimiz zarur. Shuningdek:

qarzdorlik - soliq, hisoblab yozilgan penya va qonunlarni buzganlik uchun qo'llangan jarima sanksiyalarining butun summasi.

soliq qarzdorlik - budjetga va davlat maqsadli jamg'armalariga to'lash uchun hisoblab yozilgan soliqlar, yig'imlar va boshqa majburiy to'lovlarning ularga doir to'lash muddatlari o'tganidan so'ng to'lanmagan summasi;

Bugungi kunda iqtisodiyot tirik organizmga o'shatilmoqda. Sababi, tirik organizning qaysidir bir joyi o'z faoliyatini bajarish jarayonida sal sustlashsa u albatta butun organizmga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi. Davlat iqtisodiyotning rivojlantirish uchun uni bo'lim yoki bo'g'imlarga bo'lib bo'lmaydi. Davlatning iqtisodiyotga aralashuvi soliq tizimi iqtisodiyotni tartibga solish funksiyasini bajarish vaqtida amalga oshadi. Soliq to'lovchi yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan to'lashi kerak bo'lgan soliqlarni o'z vaqtida to'lashlari shart. Soliq to'lovchilarning budjet oldidagi qarzini to'lamasligi iqtisodiyotning boshqa sohalariga ham o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmay qolmaydi.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, soliq va yig'imlar bo'yicha soliq qarzdorliklarning paydo bo'lishini oldini olishda soliq siyosati, shu bilan birga, soliq organlarining roli ham juda katta. Amaliyotda soliq organlari davlatning soliq siyosatini ro'yobga chiqarishda asosiy organ sifatida faoliyat ko'rsatadi. Avvalambor, soliq to'lovchilarga soliqlarning ijtimoiy ahamiyati va mohiyati to'g'risida to'liq, keng hamda doimiy ravishda tushuntirish ishlari olib borilishi kerak. Shu bilan birga, soliqlarni hisoblash va to'lash mexanizmini tushuntirish lozim. Soliqlar esa uni to'lovchilarga tushunish, soliqlarni hisoblash sodda bo'lishi va to'lov muddati soliq to'lovchiga qulay bo'lishi lozim. Ana shunda soliq va boshqa maqsadli to'lovlar bo'yicha soliq qarzdorliklar bo'lmaydi. To'lov qobiliyatining pasayib borishi korxonani iqtisodiy jihatdan og'ir holatga, ya'ni korxonani debitor qarzdorligi kreditor qarzdorligidan kam bo'lib oxir oqibatda korxonani bankrotlikka olib borishi mumkin. Soliqlar va yig'imlar bo'yicha soliq qarzdorlikning paydo bo'lishiga bog'liq sabablarni ikkiga, ya'ni soliq to'lovchiga bog'liq bo'lgan sabablar hamda soliq to'lovchiga bog'liq bo'lmagan sabablarga bo'lishimiz mumkin:

Soliq to'lovchiga bog'liq bo'lgan sabablar:

- korxonalarni boshqarishdagi xato va kamchiliklari;
- biznes rejaga asosan ishlamaslik;
- ishlab chiqarishning rentabelligini pasayishi;

- bozorda korxona ishlab chiqargan tovarlarga talabning pasayishi;
- korxonalarning debitor qarzdorligini ortishi;
- to'lov qobiliyatining pasayishi.

Soliq to'lovchiga bog'liq bo'lmagan sabablar:
- nosog'lom iqtisodiyot;
- soliq yukining ko'payishi;
- soliq yukining notekkis taqsimlanishi;
- aholi daromadlik darajasining pasayishi;
- ishlab chiqarishga ta'sir etuvchi resurslarning kimmatlashuvi.

Quyida soliqlar va yig'imlar bo'yicha soliq qarzdorlikning paydo bo'lishiga bog'liq sabablarni kengroq ko'rib chiqamiz. Soliq to'lovchiga bog'liq bo'lgan sabablar:

- korxonalarni boshqarishdagi xato va kamchiliklari bo'lib, bunda korxonaga qancha qulayliklar yaratilmasin, boshqaruvdagi xatolar korxonani bankrotlikka olib keladi. Korxona rahbari, avvalambor, o'zi boshqarayotgan korxona haqida to'liq ma'lumotga, ya'ni korxona qanday mahsulot ishlab chiqarishi, qancha vaqtda va qancha miqdorda ishlab chiqarishi, mahsulotning sifati hamda bu mahsulotning boshqa mahsulotlar bilan raqobatbardoshligi, ishlab chiqarilgan tovarga bozordagi talab, ishlab chiqarish harajatlari va albatta, xomaki bo'lsa ham qancha foyda olishi mumkinligini bilishi shart. Shu va shunga o'xshash favqulotdagi holatlarni inobatga olgan holda, boshqaruvchi korxonani iqtisodiy beqaror holatga, ya'ni daromadlari harajatlarini qoplay olmaydigan bankrot holatiga kelib qolishini oldini olishi zarur.

- biznes rejaga asosan ishlamaslik bo'lib, bunda korxonaning faoliyatida davomiyligini ta'minlash uchun korxona o'zining hammadan sir tutilgan biznes rejasi mavjud bo'lishi kerak. Biznes reja to'g'ri tuzulib korxona o'z biznes rejasiga muvofiq ishlay olmasa boshqaruv noto'g'ri bo'layotganligidan dalolat beradi. Jamiyatdagi siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlarni inobatga olib, shunga monan biznes rejani ham o'zgartirib, zamon bilan hamoxang ish olib borish lozim.

- ishlab chiqarishning rentabelligini pasayishi ham ishlab chiqarishning rentabelligini pasayishi korxonada doimiy va ishlab chiqarishga bog'liq bo'lmagan harajatlarning ortishi oqibatida kelib chiqadi. Ishlab chaqarish texnologiyalarining eskirganligi va bu texnologiyalarning ishlab chiqarish quvvati yangi texnologiyalarga nisbatan pastligi ham rentabellikning pasayishiga olib keladi. Korxonada yangi texnika bilan ta'minlashni choralarini ko'rmaslik korxonaning bozordagi o'z o'rnini raqobatchi korxonaga bo'shatib berish demakdir.

- bozorda korxona ishlab chiqargan tovarlarga talabning pasayishi esa bozorda korxona ishlab chiqargan tovarlarga talabning pasayishi korxona ishlab chiqayotgan mahsulotning boshqa mahsulotlarga nisbatan sifati pastligi, narxi yuqoriligi, naflilik darajasi pastligidan dalolat beradi.

- korxonalarning debitor qarzdorligini ortishi natijasida, korxonalarning debitor qarzdorligining ortishi ishlab chiqarishda aylanma mablag'larning kamayishi, aylanma mablag'ning bo'lmasligi ishlab chiqarishni to'xtashiga olib keladi. Korxonaning ishlab chiqarish miqdori zararsiz ishlash nuqtasidan pastga tushishi doimiy harajatlar hisobiga korxonaning o'z faoliyatini tugashiga olib keladi. Bu esa o'z navbatida, iqtisod zanjirli reaksiyaga asosan iqtisodiyotning boshqa sohalariga ham ta'sir etadi. Masalan, ishsizlik ortadi, ishsizlikning ortishi jamiyatda ta'sir qilmaydigan sohaning o'zi yo'q, shunday ekan, har qanday korxonaning ishlamasligi jamiyat uchun katta muammoni keltirib chiqaradi.

Soliqlar bo'yicha adolatsizlik natijasida barcha soliq talablariga rioya qiladigan intizomli soliq to'lovchilar raqobatga dosh bermay qoladilar va bozordan ketishga yoki soliqlardan qochish yo'llarini izlashga majbur bo'ladilar. Ozod etishlar imtiyozli korxonalar va tashqilotlarga berilib, mahalliy bozorda raqobatni buzadi. Saralangan korxonalar uchun soliqdan ozod etishlar va imtiyozlar soliq bazasini kamaytiradi va shu tariqa boshqa korxonalarga soliq yukini ko'paytiradi. Ozod etishlar va imtiyozlar shuningdek ozod etilgan korxonalarning rahbarlari uchun rag'bat omillarini buzadi, o'z kompaniyalarining samaradorligini oshirmay, ularning hukumat bilan munosabatini qo'llab-quvvatlashini rag'batlantiradi. Maxsus ozod etishlarga ega bo'lmaganlar ko'proq to'lashlari kerak, bunga soliq to'lovchilar soliqlardan bo'yin tovlashlar va korrupsiya orqali soliq to'lovlarini kamaytirishga intilish bilan javob beradilar. Umuman, korxonalar daromadlilikka nisbatan ortiqroq soliqqa tortilganda, hukumat ularga soliq imtiyozlari va ozod etishlarni berish yo'li bilan strategik ahamiyatga ega bo'lgan korxonalarni qo'llab-quvvatlashga harakat qiladi. Garchi har doim bunday taktika rasman milliy manfaatlarni himoya qilish sifatida oqlab ko'rsatilsa-da, amaliyotda bu hol iqtisodiy tartibni izdan chiqarishga sabab bo'lishi ham mumkin. Korxonalarga soliqlarda imtiyoz berishdan tashqari budjet va boshqa majburiy to'lovlardan mavjud soliq qarzdorliklarning to'lov muddatlarini uzaytirish hollari ham mavjud. Bu holatlar soliq to'lovchilarga bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida davlat tomonidan ko'rsatilayotgan yordam yoki korxonalarning bankrot holatiga kelib qolmasligi uchun davlatning qo'llab-quvvatlashi sifatida ko'rsatiladi, lekin bu holatlarning ko'p, doimiy takrorlanishi soliqlar bo'yicha soliq qarzdorliklarni cheksiz davom etishiga olib keladi.

- aholi daromadlik darajasining pasayishi esa aholining daromadlik darajasining pasayishi uning iste'mol darajasini pasayishiga olib keladi. Iste'mol darajasi pasaygandan so'ng korxonaning ishlab chiqargan mah-

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

sulotga bo'lgan talab ham kamayadi. Talabning bunday kamayishi, korxonani saqlab qolish uchun boshqa mahsulot ishlab chiqarishiga yoki mavjud mahsulotlarning o'zining daromadi kamaytirish orqali narxini pasaytirishga majbur qiladi.

- ishlab chiqarishga ta'sir etuvchi resurslarning qimmatlashuvi natijasida, bozor iqtisodiyoti sharoitida narxlarning bozor belgilashi talab va taklifga asosan vujudga kelar ekan, korxonalar mahsulot ishlab chiqarishi uchun resurs bozorlaridan mahsulotlarni bozor narxida sotib olishga majburdirlar. Tabiatan ma'lumki, barcha resurslarning chegarasi bor. Resurslarning narxi ortishi masulot tannarxiga to'g'ridan to'g'ri ta'sir etishi korxonalarga faoliyat yuritish uchun qiyinchiliklar tug'diradi.

To'lov qobiliyatining pasayib borishi, oxir oqibatda korxonani bankrotlikka olib boradi. Avvalo, soliq qarzdorlikni kamaytirish uchun shu holatlarga keltirivchi sabablarni topib uni oldini olish va ana shu sohada kamchilikka yo'l qo'ymaslik muhim ekanligini unutmasligimiz lozim. Xufiyona iqtisodiyot bilan shug'ullanib, noqonuniy daromad topayotgan korxonalar, belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tmay noqonuniy tadbirkorlik bilan shug'ullanayotgan fuqarolar iqtisodiyotga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatib kelmoqda. Soliq to'lovchilarni ijtimoiy va siyosiy jihatdan himoya qilib, ularga qulay shart-sharoitlar yaratib berish, davlatning iqtisodiyotga aralashuvi hamda soliq to'lovchilarga nisbatan g'amxo'rligini bildiradi. Lekin bu doimiy davom etishi bozor iqtisodiyoti talablariga ziddir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda soliq majburiyatlarini bajarish bilan bog'liq muammolar mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Hukumat ushbu muammolarni hal qilish uchun Soliq kodeksini soddalashtirishi lozim bo'ladi, bu esa qonunchilikka rioya qilishni yanada qulayroq qiladi. O'zbekiston hukumatiga ham, xalqiga ham manfaat keltiruvchi adolatli, shaffof va samarali soliq tizimini ta'minlash, uzoq muddatda iqtisodiy farovonlik va barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlari. www.soliq.uz.
2. Efeeloo, N., & Dick, N. (2018). An Empirical Review of the Determinants of Tax Evasion in Nigeria: Emphasis on the Informal Sector Operators in Port Harcourt Metropolis. Journal of Accounting and Financial Management, 4(3), 1–10. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/63209917.
3. Johnson Janet Berry (2022) Tax Liability: Definition, Calculation, and Example. The investopedia team. October 26, https://www.investopedia.com/terms/t/ taxliability.asp.
4. Josephson Amelia (2022) The Ultimate Guide to Tax Liability. November 16,. https://smartasset.com/taxes/tax-liability
5. Masclet, D., Montmarquette, C., & Viennot-Briot, N. (2019). Can whistleblower programs reduce tax evasion? Experimental evidence. Journal of Behavioral and Experimental Economics, 83, 101459. https://doi.org/10.1016/j.socec.2019.101459.
6. Owusu, G. M. Y., Bekoe, R. A., Anokye, F. K., & Anyetei, L. (2019). What Factors Influence the Intentions of Individuals to Engage in Tax Evasion? Evidence from Ghana. International Journal of Public Administration, 43(13), 1143–1155. https://doi.org/10.1080/01900692.2019.1665686.
7. Ozili, P. K. (2020). Tax evasion and financial instability. Journal of Financial Crime, 27(2), 531–539. https://doi.org/10.1108/jfc-04-2019-0051.
8. Richardson, G. (2016). The Determinants of Tax Evasion: A Cross-Country Study. Financial Crimes: Psychological, Technological, and Ethical Issues, 33–57. https://doi.org/10.1007/978-3-319-32419-7_2.
9. Uyar, A., Nimer, K., Kuzey, C., Shahbaz, M., & Schneider, F. (2021). Can e-government initiatives alleviate tax evasion? The moderation effect of ICT. Technological Forecasting and Social Change, 166, 120597. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120597

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.